

Talabalarning insho yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali metod va texnikalar

Akramxodjayeva Dilfuza Abduganiyevna
Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti
G'arb tillari kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda til o'rganish jarayonida talabalarni insho yozishga o'rgatish o'ziga xos ahamiyat kasb etmoqda. Insho yozish nafaqat tilni o'rganish vositasi, balki talabani mantiqiy fikrlash, muammoga yechim topish va o'z fikrini izchil ifodalashga o'rgatadi. Ko'plab o'quvchilar insho yozish ingliz tiliga oid bilimning eng yomon qismi ekanini aytadi, lekin odatda bu, shunchaki, o'ziga bo'lgan ishonchning yo'qligi masalasidir. Mashq qilish va maslahatlar yordamida ingliz tilini maksimal darajaga chiqarish va namoyish qilish uchun talabalarning o'ziga bo'lgan ishonchni oshirishi mumkin. Ushbu tezisda talabalar uchun insho yozish ko'nikmalarining ahamiyati haqida tushuncha beriladi va mazkur ishining dolzarbligi asoslanadi. Uning asosiy maqsadi – insho yozishni o'rgatishda samarali metod va texnikalarni o'rganish va ulardan foydalanish yo'llarini ko'rsatishdir.

Kalit so'zlar: Akademik yozish, kreativlik, interfaol texnikalar, samarali metodlar, insho yozish ko'nikmalari, yozuv va og'zaki nutq.

Insho yozish ko'nikmalarining o'quv jarayonidagi o'rni va ahamiyati juda katta. Insho – talabani tilni to'liq va tizimli ravishda o'zlashtirganini ko'rsatuvchi asbob bo'lib, u grammatik bilimlarni, stilistik uslublarni va mantiqiy tuzilishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, insho yozish kommunikatsion qobiliyatlarni oshiradi, chunki unda o'z fikrlarini aniq va tushunarli tarzda bayon etish zarur. Bu jarayon, shuningdek, o'qish ko'nikmalarini ham yaxshilaydi, chunki yozish jarayonida turli manbalarni o'rganish va sarhisob qilish kerak⁹³.

Shu bilan birga, insho yozish kreativ fikrlashni rivojlantiradi, yangi g'oyalar va nuqtai nazarlarni ifoda etish imkoniyatini beradi. Xulosa qilib aytganda, insho yozish ko'nikmalari hayotning turli sohalarida muvaffaqiyat uchun muhimdir.

Insho yozish akademik yozishning muhim qismidir. U talabalarning fikrlarini, tahlil qilish qobiliyatini va yozma muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun xizmat qiladi. Insho, asosan, biror mavzu bo'yicha fikr yoki g'oyani bayon etishga qaratilgan, bu esa akademik yozishda zaruriy bo'lgan mantiqiy tuzilish va argumentatsiya ko'nikmalarini shakllantiradi.

Akademik yozishda, ma'lumotlarni tadqiqotdan foydalanib, dalillash zarur. Insho yozish jarayonida esa o'z fikrlaringizni aniq, tushunarli va iloji boricha mantiqan to'g'ri ravishda ifodalash kerak bo'ladi. Bu esa mantiqiy fikrlashni va tahlil qilishni rivojlantiradi.

Shuningdek, insho yozish, talabalarga o'z g'oyalarini mustaqil ravishda ishlab chiqish va taraflar o'rtasidagi munosabatni tahlil qilish imkonini beradi. Umuman olganda, insho yozish akademik yozish ko'nikmalarini shakllantirishda va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Til o'rganish jarayonida insho yozish til qobiliyatlarini rivojlantirishning asosiy qismlaridan biri sifatida ko'rib chiqiladi. Bu qismda yozuv va og'zaki nutqning o'zaro aloqadorligi va talabalarni o'ylashga undashdagi roli tushuntiriladi.

Yozuv va og'zaki nutq o'rtasidagi aloqadorlik ko'plab tomonlardan kuchli. Ular bir-birini to'ldiradi va fikrlarni samarali ifoda etishda yordam beradi. Misollar bilan ko'rib chiqamiz:

1. Aniqlik va tushunarlilik: Yozma nutqda aniq tuzilgan fikrlar og'zaki nutqda ham tushunarli bo'lishi uchun zarur. Masalan, ilmiy maqolada keltirilgan aniq ma'lumotlar, taqdimotda yoki nutqda auditoriyani qiziqtiradi.

⁹³ Anderson, M., & Anderson, K. (2017). Text types and the writing process: Teaching writing in a second language classroom. Oxford University Press.

2. Soʻz boyligidan foydalanish: Yozma nutqda ishlatilgan soʻz boyligi, ogʻzaki nutqda ifodalar va inʼikoslar uchun asos boʻladi. Masalan, maqolada ishlatilgan murakkab terminlar, ogʻzaki munozarada aniqlik kiritishga yordam beradi⁹⁴.

3. Tuzilma va reja: Yozma nutqda rejalashtirilgan tuzilma, ogʻzaki nutqning samarali boʻlishida muhimdir. Masalan, kirish, asosiy fikrlar va xulosa boʻlimlari, taqdimotlarni sodda va tushunarli qiladi.

4. Qiziqarli usullar: Yozishda ishlatiladigan qiziqarli soʻzlar yoki hikoyalar, ogʻzaki nutqda koʻproq taʼsirchan boʻlishi mumkin. Masalan, hikoya orqali etkazilgan maʼlumotlar auditoriyani jalb qiladi.

Bular orqali yozuv va ogʻzaki nutqning oʻzaro bogʻliqligi va ularning oʻzaro taʼsiri tushuniladi.

Insho yozish jarayonining bosqichlari

Talabalar insho yozishida bir necha muhim bosqichlarni oʻrganishlari lozim. Bu bosqichlar talabalarni bosqichma-bosqich yondashuv orqali insho yozishga tayyorlashda yordam beradi.

1. Gʻoya yaratish (Brainstorming) Talabalarga yozishdan oldin fikrlarni toʻplash va tizimlashtirishga yordam beradigan usul. Bu jarayonda talabalar oʻzlarining gʻoyalarini erkin tarzda ifoda etadilar va ular orasidan asosiy nuqtalarni tanlaydilar.

2. Rejalashtirish (Planning) Yozish rejasi – inshoda asosiy nuqtalarni rejalashtirish va ularni aniq tartibga solish jarayoni. Bu bosqichda talabalar oʻz insho mavzusini chuqurroq oʻrganadi va yozuvni yaxshiroq tuzish imkonini beradi.

3. Qoralama yozish (Drafting) Ushbu bosqichda talabalar qoralama inshoni yozadilar, asosiy gʻoyalarni qoʻllab-quvvatlaydigan dalillar bilan mustahkamlaydilar.

4. Tahrir qilish (Editing) Tahrir qilish inshoning sifati va mantiqiyligini oshirish uchun muhimdir. Bu bosqichda grammatik, stilistik va tuzilishdagi xatolar toʻgʻrilanadi.

5. Soʻnggi versiyani tayyorlash (Final Draft) Oxirgi versiyada talabalar oʻz insholarini koʻrib chiqib, uni ideal holatga keltiradilar. Bu bosqichda barcha tuzatishlar kiritilib, insho topshirishga tayyor boʻladi⁹⁵.

Talabalarning insho yozish koʻnikmalarini rivojlantirishda samarali metodlar

Ushbu boʻlimda oʻqituvchi talabalarga samarali yozish koʻnikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan metodlar koʻrib chiqiladi.

1. Model yozuvlardan foydalanish Talabalar oʻrganish jarayonida oʻzlashtirishga osonlik yaratadigan model insholarni tahlil qilish orqali oʻz koʻnikmalarini rivojlantiradilar. Model matnlar talabalar uchun muhim tajriba va namunalar beradi.

2. Qayta aloqa va baholash Talabalar yozgan insholarini baholash va qayta aloqa berish orqali ularning xatolari tahlil qilinadi va bu xatolarni tuzatish usullari koʻrsatiladi. Qayta aloqa jarayoni talabalarning oʻqituvchi bilan hamkorlikda oʻrganishini va oʻzlashtirishini taʼminlaydi.

3. Koʻrib chiqish va oʻzini tahlil qilish Talabalarga oʻz insholarini qayta koʻrib chiqish va oʻz ishini tahlil qilish koʻnikmalarini rivojlantirish orqali ular oʻz xatolarini oʻzlari tushunib yetishlari va yozish sifatini oshirishlari mumkin.

Insho yozishni oʻrgatishda interfaol texnikalar

Ushbu boʻlimda talabalarni faol ishtirok etishga undaydigan texnikalar koʻrib chiqiladi.

1. Kichik guruhlarda ishlash Guruhiy ishlash usuli talabalarni oʻzaro fikr almashishga undaydi. Guruhlarda ishlash talabalarning hamkorlikda ishlash va boshqa talabalarning gʻoyalaridan ilhom olish imkonini beradi.

2. Venn diagramma va zanjirli fikrlar usuli Bu metodlar talabalarni fikrlarini vizualizatsiya qilish va ularni mantiqiy tarzda bogʻlashga oʻrgatadi. Ayniqsa, qarama-qarshi gʻoyalarni taqqoslash va zanjirli aloqalarni yaratish orqali talabalar oʻz insholarini yanada aniqroq ifoda etadilar.

⁹⁴ Pearsall, S. (2014). Improving academic writing skills for non-native speakers. *Journal of English for Academic Purposes*, 13(2), 134-148. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2014.01.004>

⁹⁵ Raimes, A. (2004). *Keys to teaching writing*. Heinle & Heinle.

3. Feedback sessiyalari Talabalar orasida va o'qituvchidan fikr olish orqali o'z insholarini yanada takomillashtirishlari mumkin bo'ladi. Ushbu sessiyalar orqali talabalar konstruktiv fikr-mulohazalarni olishadi va o'z yozuvlarini yaxshilashga yordam beradi⁹⁶.

Xulosa qilib aytganda, insho yozish ko'nikmalari fikrlarni tartibga solish, mantiqiy tahlil va kreativlikni rivojlantiradi. Bu ko'nikmalar nafaqat akademik muhitda, balki kundalik hayotda ham talab etiladi. Insho yozish orqali inson o'z fikrlarini ifoda etish, muammoni aniqlash va uni chuqur o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anderson, M., & Anderson, K. (2017). Text types and the writing process: Teaching writing in a second language classroom. Oxford University Press.
2. Bailey, S. (2011). Academic writing: A handbook for international students (3rd ed.). Routledge.
3. Grabe, W., & Kaplan, R. B. (2014). Theory and practice of writing: An applied linguistic perspective. Pearson.
4. Hyland, K. (2003). Second language writing (1st ed.). Cambridge University Press.
5. Leki, I. (2007). A social course in second language writing. Cambridge University Press.
6. Murray, R. (2011). Writing for academic success (2nd ed.). Sage Publications.
7. Oshima, A., & Hogue, A. (2006). Writing academic English (4th ed.). Pearson Education.
8. Pearsall, S. (2014). Improving academic writing skills for non-native speakers. Journal of English for Academic Purposes, 13(2), 134-148. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2014.01.004>
9. Raimes, A. (2004). Keys to teaching writing. Heinle & Heinle.
10. Reid, J. (1993). Teaching ESL writing (2nd ed.). Prentice Hall Regents.
11. Weigle, S. C. (2002). Assessing writing (1st ed.). Cambridge University Press.

⁹⁶ Weigle, S. C. (2002). Assessing writing (1st ed.). Cambridge University Press.